

STANDARTINĖ KALBA?

Internetiniame mokslo žurnale *Lietuvių kalba* (www.lietuviukalba.lt) 2016 m. buvo paskelbtas Irenos Smetonienės, Antano Smetonos ir Audriaus Valotkos straipsnis „Dėl *standartinės kalbos* termino“ (toliau: Smetonienė ir kt. 2016). Jame keliamas klausimas, „ar nebūtų tikslinga imti vartoti ne *bendrinės kalbos*, o *standartinės kalbos* terminą?“ (p. 1). Kadangi straipsnio išvadose apibendrinama, kad „**turime** vartoti *standartinės kalbos* terminą“ (paryškinta mano. – A. P.), dera pasigilinti, kodėl, kokiais argumentais remiantis lietuvių kalbotyros terminijoje teikiama daryti gana revoliucingą sprendimą.

Straipsnio įvade nurodoma, kodėl keliamas šis klausimas. Autoriams svarbiausios atrodo išorinės priežastys, kylančios iš bendravimo su užsienio mokslininkais: su jais esą pradėjome nesusikalbėti dėl mūsų kalbotyros moksle neišdiskutuotų terminų (dėl jų sampratos bei terminų sinonimijos). Duodama ir konkrečių, autorių nuomone, neišdiskutuotų terminų pavyzdžių (dėl kurių turbūt ir nesusikalbama): kaip suprantame *skolinio* ir *svetimybės*, *naujadaro*, *naujažodžio* ir *neologizmo* terminus, kaip aiškiname kalbos politikos ir kalbos planavimo santykius¹, ar kalbant apie morfologijos dalykus geriau vartoti *žymiklio* ar *markerio* terminus, ką daryti su stilistikos srityje konkuruojančiais *kanceliarinio*, *dalykinio* ir *administracinio stiliaus* terminais. Pasakoma ir geidžiamos vartosenos kryptis: „[v]is labiau linkstama rinktis tarptautinį, o ne lietuvišką terminą, nes taip lengviau susikalbėti su kitų šalių mokslininkais“ (Smetonienė ir kt.: 2016: 1). Panašiai esą ir su *bendrinės* bei *standartinės kalbos* terminais. Autorių nuomone, „*standartinės kalbos* terminas geriau atspindi tam tikros kalbos atmainos norminį pobūdį, valstybinį statusą, oficialumą, nuoseklų ir dėsningą kalbos sistemos pažinimą bei to pažinimo rezultatų taikymą kalbos standartizavimo ir kalbos politikos procesuose“ (Smetonienė ir kt. 2016: 1).

Dėl pastarųjų – *bendrinės* ir *standartinės kalbos* – terminų samprotaujama taip: „Aišku, nekeičiant turinio bet kurį terminą nesunku pakeisti kitu (tai tik susitarimo ir tikslingumo

---

¹ Sunku suprasti, kokia logika remiantis į neišdiskutuotų terminų pavyzdžių grupę įtraukti kalbos politikos ir kalbos planavimo santykiai: vieno iš kalbamo straipsnio bendraautorių ne taip seniai buvo paskelbtas išsamus straipsnis (žr. Valotka 2015) apie tų sąvokų turinio santykius.

klausimas), <...>, [o] tarptautinė praktika rodo, kad lokalus terminas ir lieka lokaliu, sukelia problemų verčiant jį į kitas kalbas“ (Smetonienė ir kt. 2016: 1). Autoriai stengiasi išvengti ir abiejų terminų „turinio skirtumą, pasireiškiantį skirtingų kalbos raidos etapų įvardijimu“. Svarbus argumentas jiems atrodo ir tas, kad *bendrinė kalba*, autorių teigimu, mokslo darbuose bei dokumentuose verčiama angl. *common language*, tačiau atspindi „ankstyvąją standartinės kalbos raidos fazę, dar nepasiekusią moderniosios kalbos etapo“ (Smetonienė ir kt. 2016: 2), tad čia ir būtų tas prieškodifikacinis etapas. Tačiau bent jau dėl mokslo darbuose vartojamų terminų toks teiginys yra visiškai nepagrįstas (žr. lentelę).

LENTELĖ. Terminų *bendrinė kalba*, *standartinė kalba* vartojimo (vertimo) duomenys internetinės *Lituanistikos* duomenų bazės² reikšminių žodžių skyreliuose

	Lietuviškas reikšminis žodis	Angliškas reikšminio žodžio vertimas	Atvejų skaičius
1.	<i>bendrinė kalba</i>	<i>standard language</i>	150 ³
2.	<i>bendrinė kalba</i>	<i>common language</i>	6 ⁴
3.	<i>bendrinė kalba</i>	<i>literary language</i>	4 ⁵
4.	<i>standartinė kalba</i>	<i>standard language</i>	5 ⁶

Antra vertus, jeigu *bendrinę kalbą* versime *standard language*, liksiantis neaiškus pastarosios santykis su *common language*. Tad daug nesvarstę, bet **manipuliuodami** kito rašinio (Cizikaitė 2002) teiginiais, autoriai p. 2 rašo, kad *bendrinė kalba* / *common language* žymi prieškodifikacinę kalbos fazę, nors Dalia Cizikaitė teigia, kad kaip tik *common language*, t. y. *bendroji kalba*, reiškia tą prieškodifikacinę fazę. Tai matyti iš žemiau pateikiamų abiejų straipsnių citatų.

² Žiūrėta 2017 m. birželio 1–4 d.

³ Į šį skaičių neįtraukta beveik 20 atvejų, kur paminėta tik *bendrinė kalba*, o angliško termino atitikmens nėra nei tarp reikšminių žodžių, nei anotacijose (čia ir kitur skaičiuojant galėjo atsirasti nereikšminga paklaida).

⁴ Šis terminas pasitaiko nesistemiškai, ne visada aišku, kieno jis įrašytas į bazę (pvz., prie Jono Klimavičiaus *Terminologijoje* (2000), Arnoldo Piročkino *Gimtajame žodyje* (2004) išspausdintų straipsnių reikšminių žodžių išvis nėra nurodyta, kiti straipsniai išspausdinti Lenkijoje arba Lietuvos mokslo pasaulyje mažai žinomuose leidiniuose).

⁵ Terminai pavartoti atsitiktinai, nėra sistemiški (plg. 4-ą išnašą).

⁶ Tarp jų yra ir Giedriaus Subačiaus 2002 m. rinkinyje *Res Balticae* <...> paskelbtame straipsnyje nurodyti reikšminiai žodžiai *bendrinė (standartinė) kalba*. Į *Lituanistikos* duomenų bazę nėra įtrauktas kitas Subačiaus rašinys, 2004 m. paskelbtas *Metmenų* žurnale, – to straipsnio antraštėje rašoma panašiai: „Standartinių (bendrinųjų) kalbų istorijos chronologija“ (t. 84, p. 97–115).

(1) Smetonienė ir kt. 2016: 2:

Tačiau jeigu *bendrinę kalbą* išverstume į *Standard language*, taip pat lieka santykio su *common language* problema. *Bendrinė kalba / common language* žymimą „kalbos fazę būtų galima vadinti prieškodifikacine. Tai vienas iš ankstyvųjų bendrinės kalbos raidos etapų, kai dar nebūna vienodus kalbos kodus (normas) fiksuojančių visuotinai pripažintų veikalų (gramatikų, žodynų) (Cizikaitė 2002: 274; turėjo būti p. 275. – A. P.).

(2) Cizikaitė 2002: 274–275:

Terminas *common language* (bendra kalba), skirtingai nei *literary* ir *national language* <...> gana retas. <...> *common language* atspindėjo ankstyvąją bendrinės kalbos fazę, dar nepasiekusią moderniosios kalbos raidos etapo, tačiau jau aiškiai besiskiriančią nuo dialekto <...>. Tokią kalbos fazę būtų galima vadinti prieškodifikacine. Tai vienas iš ankstyvųjų bendrinės kalbos raidos etapų, kai dar nebūna vienodus kalbos kodus (normas) fiksuojančių visuotinai pripažintų veikalų (gramatikų, žodynų).

Šitaip netiksliai interpretuojant kitų teiginius, pateikiant falsifikuotus duomenis autoriams ir kyla mintis daryti išvadą, kad „taip prisistatydami pasauliui atrodome keistokai (tiesą sakant – atsilikę)“ (Smetonienė ir kt. 2016: 2).

Išnarstyti šių teiginių ekvilibristiką nėra paprasta, nėra lengva susigaudyti ir minčių kratinyje, kurios apibendrinamos paskutiniu pastraipos žodžiu – esame *atsilikę*. Tad reikia pasiaiškinti, dėl ko esame atsilikę – dėl nemokėjimo versti, dėl terminų painiojimo ar dar dėl kokių kitų priežasčių?

Pirmame straipsnio skyriuje (kažkodėl jis vadinamas dalimi, nors vėliau kalbama apie skyrius) „Terminų vartoseną kitose šalyse“ atpasakojamas prieš beveik pusantro dešimtmečio mokslo žurnale paskelbtas literatūrologės (ne kalbininkės) Cizikaitės straipsnis apie anglų *bendrinės kalbos* termino istoriją ir jo atitikmenis lietuvių kalboje (Cizikaitė 2002: 273–284).

Galima pasistebėti, kodėl recenzuojamo straipsnio autoriai pirmiausia ne tiesiogiai, bet per vienintelį tarpininką dairosi į kitas anglakalbes šalis, o ne į savo kalbotyros istorijos palikimą. Antra vertus, galėjo patys pasidomėti kalbamų terminų turiniu ir jų apibrėžtimis ne tik Cizikaitės minimų, bet ir kitų šalių kalbose (ypač trūksta vokiečių kalbos termino raidos analizės, nes jis galėjo turėti (ir turėjo!) nemažą, gal net lemiamą poveikį ir lietuvių kalbos šios srities terminijai, taip pat estų, suomių, norvegų, vengrų ir kt. kalbų terminų apžvalgos). Cizikaitės straipsnis nėra kuo nors ypatingas, bet trumpai apžvelgtinas, nes juo kaip vieninteliu šaltiniu ir remiasi minėti autoriai.

Negalima nesutikti su autorės teiginiu, kad *standartinės kalbos* terminas nukonkuravo ankstesnius terminus anglų kalboje (Cizikaitė 2002: 280), jis vis dažniau perimamas ir kitų Europos kalbų praktikoje ir ne vienur tampa pagrindinis. Čia dar galima pridurti kitos autorės teiginius, kad „terminas *standartinė kalba* reprezentuoja „specifinę Vakarų sąvoką, kurią išplatino kultūros tradicija“ (Birštonaitė 2002: 266), kad „[n]acionalinės ar *bendrinės kalbos* sąvokos <...> visiškai neatitinka buvusios Britų imperijos kalbinės situacijos“ (Birštonaitė 2002: 265).

Dalios Cizikaitės straipsnio išvados suformuluotos gana prieštarogai. Kalbėdama apie lietuvių šios srities terminą, autorė teigia, kad „*bendrinė kalba*, skirtingai nuo anglų *common language*, yra visavertis terminas“ (Cizikaitė 2002: 280), jo „apibrėžimuose randame beveik visas svarbiausias ir tas pačias semas, kurias turi anglų *standartinė kalba*: nacionalinė, sunorminta, standartinė, bendra, turinti rašomąją ir šnekamąją formas, pavyzdinė, vartojama daugelyje sferų. Taigi tai, kas anglų kalbotyroje vadinama *standard English*, lietuvių kalbotyroje nusakoma *bendrinės kalbos* terminu. Jis labiausiai tiko naujam lietuvių kalbos etapui ir naujai kalbos sampratai, susiformavusiai XIX amžiaus pradžioje, nusakyti“ (Cizikaitė 2002: 281). Bet galutinėje išvadoje jau teigiama, kad „[r]ašomosios kalbos, *bendrinės kalbos* ir *literatūrinės kalbos* terminai yra per siauri kodifikuotai ir norminei lietuvių kalbai įvardinti. *Bendrinės kalbos* terminą ypač nepatogu vartoti gretinant kelių kalbų istoriją“ (Cizikaitė 2002: 281–282).

Antrame recenzuojamo straipsnio skyriuje apžvelgiama kalbamų terminų kaita Lietuvoje. Striuka ta apžvalga, neišsami, selektyvi. Kartais kyla įspūdis, kad griebtasi sofistinių triukų: referuojami tik tokie atvejai, kurie naudingi autoriams, ir ta kaitos apžvalga baigiama 1980 m. (dar tiksliau – 1972 m.).

Pirmiausia kelia nuostabą, kad visai neapžvelgtas vienas iš bene plačiausiai šio termino raidą aprašiusio prof. Arnoldo Piročkino straipsnis (1970), kuriame nurodyta, kad *rašomosios kalbos* terminą ar ne pirmas pradėjo vartoti Frydrichas Kuršaitis (savo ruožtu pridursiu ir Augusto Šleicherio lituanistiniuose raštuose esantį terminą *Schriftsprache*. – A. P.), o ne Jonas Jablonskis, kaip gali pasirodyti iš recenzuojamo straipsnio. Be to, minint Jablonskį mokslo darbe derėjo nurodyti, kur jis tą pasirinkimą ir sąmoningą atskyrimą nuo šnekamosios kalbos yra įtvirtinęs. Antra vertus, „užmiršus“ Piročkino straipsnį, nepateikiama daug informacijos apie kalbamo termino atsiradimą, jo formos kaitą, kitus terminus, galų gale nesužinome ir straipsnio autoriaus Piročkino pozicijos.

Trumpai paminėjus *rašomosios kalbos* terminą, bet neišskleidus jo turinio, gana plačiai rašoma apie Prano Skardžiaus 1927 m. sukurtą ir į vartoseną įdiegtą *bendrinės kalbos* terminą. Šiuo kartu mėginama remtis tarsi skiriamųjų požymių metodika. Ir cituojant, ir atpasakojant Skardžių ypač pabrėžiama tos kalbos atmainos *bendrumo* ypatybė (požymis): „termino kūrėjui buvo svarbu pabrėžti kalbos bendrumą – kaip valstybę vienijantį aspektą <...>. Iš tiesų, **tada tai buvo geriausias pasirinkimas, jis atitiko to meto Lietuvos tiek politinę, tiek istorinę dvasią**“ (Smetonienė ir kt. 2016: 6; paryškinta mano. – A. P.).

Toliau rašoma apie 1950 m. *bendrinės kalbos* terminą pakeitusį rusišką (= iš rusų kalbos išverstą. – A. P.) *literatūrinės kalbos* terminą. Teigiama, kad jis nebuvo nė kiek geresnis (turbūt už *bendrinę kalbą*, bet nepasakoma kodėl), Lietuvoje neturėjęs jokios tradicijos (nors jo ir jo analogų vartoseną siekė net 100 metų; žr. Piročkinas 1970: 31). Tokiu beprasmišku keitimu nebuvo patenkinti nei Lietuvos, nei užsienyje gyvenantys kalbininkai: apie tai ne kartą buvo rašę Pranas Skardžius, Petras Jonikas, aktyviai diskutavę ir Lietuvos kalbininkai (pastarasis teiginys iš literatūros man nėra žinomas, – diskusijos prasidėjo tik beveik po 20 metų). *Bendrinės kalbos* terminas pradėtas gaivinti 1969 m., nurodoma, kur jis pirmiausia imtas vartoti. Ne visi kalbininkai tam pritarę, buvę paskelbti keli diskusiniai straipsniai. Iš jų itin įsidėmėtina Jono Palionio (1975) nuomonė, kad, be termino įsigalėjimo, itin svarbu esą tai, jog „verčiant lietuviškąjį *bendrinės kalbos* terminą į kitas, ypač tarybinių tautų, kalbas reikėtų arba vartoti tų tautų *literatūrinės kalbos* termino atitikmenis, arba kiekvienu atveju aiškinti tuo *bendrinės kalbos* terminu žymimąją sąvoką“ (Palionis 1975: 32). Aptariamo straipsnio autoriai prisipažįsta, kad šie Palionio žodžiai ir yra tapę jų straipsnio leitmotyvu: „neįmanoma bendrinės kalbos termino dorai vartoti kitomis kalbomis, tiesa, dabar jau Vakarų“ (Smetonienė ir kt. 2016: 7).

Bet nepaisant diskusijų (= ideologinio ir biurokratinio pasipriešinimo. – A. P.) *bendrinės kalbos* terminas įsigalėjo ir tai buvo „**didelė ideologinė pergalė**, rodžiusi tvirtą lietuvių kalbininkų stuburą“ (Smetonienė ir kt. 2016: 7; paryškinta mano. – A. P.). Gražintasis terminas vėliau įgavęs „kitų semų“ (minimas Joniko (1972: 1) teiginys, kad bendrine kalba „galima vadinti visai tautai skiriamos kultūrinės bei civilizacinės kalbos rūšį“), bet šis terminas, Joniko nuomone, turintis ir trūkumų: esą sunku tiksliau nustatyti „bendrumo“ sąvoką, nes bendrumo turinčios ir atskirės šeimės, ir kaimo, ir parapijos šnekta. Aleksas Girdenis (1973: 45) bendrinę kalbą apibrėžęs kaip tautos viešojo gyvenimo kalbą, „viešumo sema“ buvusi perkelta ir į *Lietuvių kalbos enciklopediją* (1999, 2008). Tačiau čia pat daroma išvada, kad toks termino turinio pildymas (tarsi tai būtų kokia

išimtis terminologijos darbo praktikoje) ir artinimas prie pasaulyje plintančio *standartinės kalbos* termino „nėra geras, nes kitose šalyse į standartinę kalbą žiūrima kaip į prieitą (? – A. P.) etapą, vadinasi, ir mes turėtume svarstyti šį klausimą turėdami galvoje, kad lietuvių kalba taip pat nestovi vietoje, kad bendrinė kalba buvo irgi tam tikras jos raidos laikotarpis, bet jis, kaip ir kitose šalyse, pasibaigė“ (Smetonienė ir kt. 2016: 8).

Trečias skyrius vadinasi „Kodėl šiandien Lietuvoje vartotinas *standartinės kalbos* terminas?“ Jame turėtume rasti aiškiai ir logiškai paaiškinta, kodėl įsigalėjusio, tradicinio termino *bendrinė kalba* negalima papildyti naujomis semomis, kodėl visų ar bent daugelio (taip gali atrodyti iš straipsnio konteksto) kalbų raida jau **priėjo** (ar perėjo į) **naują raidos laikotarpį** ir kaip jį reikėtų apibūdinti, kodėl ir anglų kalboje, ir posovietinių bei kitų pokolonijinių šalių, ir besivystančių valstybių kalbose pasibaigė ar baigiasi senasis bendrinės kalbos raidos tarpsnis, kuo tai reiškiasi? Taigi visame pasaulyje bus įvykęs kalbų raidos lūžis (tiesiog revoliucija), kurį ar ne pirmieji Lietuvoje pastebėjo aptariamo straipsnio autoriai (arba šią mintį pasiskolino iš Cizikaitės (2002), o gal iš Giedriaus Subačiaus 2002 m. straipsnio, nors pastarojo į literatūros sąrašą neįtraukė) ir nusprendė, kad ir mes neturėtume būti atsilikę nuo tų procesų, todėl turėtume eiti koja kojon su anglų kalba (Britų imperijos tradicija) bei perimti tą joje plačiai įsigalėjusį terminą. Negana to, tas naujas terminas atspindėtų ir „nuoseklų ir dėsningą kalbos sistemos pažinimą ir to pažinimo taikymą kalbos standartizavimo ir kalbos politikos procesuose“ (Smetonienė ir kt. 2016: 1). Tai iš tiesų novatoriška mintis, kad termino kaita galėtų iš esmės stimuliuoti ištisos kalbotyros srities tyrimus, nes, suprask, *bendrinės kalbos* terminas to atlikti negalintis. Deja, jokių išsamesnių paaiškinimų ne šiuo, nei kitais klausimais straipsnyje nerandame. Jame tik gausu nelengvai suprantamų samprotavimų, reiškiamų daugiausia citatomis iš įvairių šaltinių ar autorių, tad čia belieka pasakyti keletą iš tų svarstymų išplaukiančių pastabų ir pamėginti įvertinti straipsnio autorių teikiamą siūlymą.

Pasirodė daugiau negu keista, kai recenzuojamame straipsnyje perskaičiau teigiant, kad būtent aš dar 1980 m. savo *Kalbos kultūros pagrinduose* termino *bendrinė kalba* sampratą esu artinęs prie tuo metu Europoje jau vartojamo *standartinės kalbos* termino (tai gal tada mano jau buvo įžiūrėtas tas prasidėjęs naujas lietuvių bendrinės kalbos raidos etapas?). Negana to, toje knygoje autoriai dar atranda ir mano siūlymą dėl standartinės kalbos termino vartosenos Lietuvoje (Smetonienė ir kt. 2016: 8; pabr. mano. – A. P.). Perskaičius apie tokius atradimus, būtina priminti patį mano tos minties formulavimą *Kalbos kultūros pagrinduose*: „Bendrinė kalba nuo kitų kalbos atmainų (tarmių, žargonų, sociolektų) pirmiausia skiriasi tuo, kad ji yra sunorminta, daugiau ar mažiau apdorota

sistema. Šis, skiriamasis, bruožas reiškiasi kodifikacija, tai yra fiksuotų taisyklių buvimu. Kĭtos bendrinės kalbos ypatybės, nurodomos įvairių autorių, gali būti ne absoliučios, būdingos ne visoms kalboms arba ne visoms epochoms“ (Pupkis 1980: 7). Iš kelių tai kalbos atmainai pavadinti vartojamų terminų, kurie turi vienokių ar kitokių trūkumų, „[g]eriausiai rodytų bendrinės kalbos specifiką *standartinės kalbos* terminas (*standartas* „Tarpautinių žodžių žodyne“ paaiškintas „norma, pavyzdys“; tas žodis gali reikšti ir „šabloną, trafaretą“ – bendrinė kalba nėra šabloninė, trafaretinė kalba), bet jis lietuvių kalbotyroje neturi jokių tradicijų“ (Pupkis 1980: 8). Taigi nei čia kokio „artinimo“, nei „siūlymo“ tikrai nepajėgiu įžiūrėti.

Kalbėdami apie mano nurodytus bendrinės kalbos terminus ir jos ypatybes autoriai visa tai sudėlioja laisvo atpasakojimo būdu ir teigia, kad tuo metu aš skyręs keturis bendrinės kalbos bruožus: 1) sunorminta, daugiau ar mažiau apdorota kalbinė sistema; 2) kodifikacija – fiksuotos taisyklės; 3) rašytinis pavidalas ir monologas; 4) svarbiausia funkcija – komunikacinė. Bet knygoje tie bruožai (ypatybės) sudėlioti kiek kitokia tvarka ir ji nėra visai tokia, kokią sumodeliavo autoriai. Jau minėta, kad savitas kitų autorių minčių interpretavimas yra vienas iš šio straipsnio ypatumų, verčiančių abejoti ir daugeliu kitų jo teiginių bei išvadų. Antai skaitant toliau, gali pasirodyti, kad apie bendrinę kalbą ir jos terminą esu kalbėjęs tik tą vieną vienintelį kartą ir tai esanti galutinė mano nuomonė. Bet mano, kaip ir ne vieno kito kalbininko, pažiūros nėra koks sustingęs betonas, kad negalėtų su laiku keistis. Kodėl, pavyzdžiui, nė žodžiu neužsimenama apie mano bendrinės kalbos (sąvokos ir termino) apibūdinimą *Kalbos kultūros studijose* (2005)? Jose, man atrodo, nelabai nutolstant nuo 1980 m. sampratos, tam tikra prasme pasistūmėta į priekį ir rašoma, kad bendrinė kalba yra ne tik sąmoningai apdorota, bet ir istoriškai susiklosčiusi tautinės kalbos atmaina, vartojama visos tautos bendravimo (komunikacijos), mąstymo, politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo poreikiams tenkinti, tautiniam tapatumui ir reprezentacijai reikšti (Pupkis 2005: 30). Čia, drįsčiau manyti, kaip tik ryškiau iškeliamos bendrinės kalbos funkcijos, tarp kurių itin svarbios yra tautinio tapatumo ir reprezentacijos funkcijos.

Autoriai, akivaizdu, nerado reikalo pastudijuoti ir kitų lietuvių kalbininkų knygų ir straipsnių apie bendrinę kalbą – terminą, ypatybes, apibrėžtis, susiformavimą, istoriją ir kt. Straipsnyje nė neužsimenama apie žymiausių lietuvių kalbos istorikų Jono Palonio, Zigmo Zinkevičiaus knygas, jose vartotus terminus, periodizaciją ir kt., taip pat senesnius Prano Kniūkštos, Alberto Rosino straipsnius, šio amžiaus pradžios Jono Klimavičiaus, Ritos Miliūnaitės ir kt. darbus, kuriuose vienaip ar kitaip nagrinėjama daug su kalbamu straipsniu susijusių klausimų.

Grįžtant prie tos autorių vis pabrėžiamos esą jiems ne visai suprantamos bendrinės kalbos ypatybės *bendrumo* (primintina, kad Cizikaitė 2002: 280 *bendrumą* laiko socialiniu, o ne lingvistiniu bendrinės kalbos požymiu) galima prisiminti, kad ja abejojančių jie tariasi radę ir iš senesnių laikų (prisimintinos jau minėtos Joniko abejonės, bet jis (1972: 1) nedvejodamas bendrinę kalbą yra pavadinęs „visai tautai skiriamos kultūrinės bei civilizacinės kalbos rūšimi“. Tas „bendrumas“, jos kultūrinis ir civilizacinis pobūdis tiesiogiai koreliuoja su Girdenio (2000: 316) bendrinės kalbos „viešumu“ („Bendrinė (literatūrinė) kalba yra tautos viešojo gyvenimo (rašto, mokyklos, literatūros, masinių komunikacijos priemonių) kalba“). Tas pat pabrėžta ir mano *Kalbos kultūros studijose* (2005). Ir štai čia, tiesa, netiesiogiai, atsietai nuo minėtų citatų, autorių pasisakoma, ko siekiama iš tikrųjų: „Iš tiesų, tradicijas mes kuriame patys, ir šiandien nebėra būtinybės ir prasmės pabrėžti vien bendrumo ar išvardyti sferas, kuriose norminė kalba turi būti vartojama“ (Smetonienė ir kt. 2016: 8), ir siūlo akcentuoti mano 1980 m. minėtas ypatybes, kur bendrinės kalbos *bendrumas* nėra iškeliamas kaip svarbiausia jos ypatybė. Bet jeigu *bendrumą* laikysime lingvistiniu, o ne socialiniu reiškiniu, turėsime pripažinti, kad pati bendrinės kalbos esmė, kaip rašo Giedrius Subačius (2003: 63), yra paremta kalbos formų **integracijos idėja**, t. y. vienodėjimo, vienodinimo išraiška, kurios reikia tą kalbą vartojančios visuomenės ar bendruomenės konsolidacijai. Taigi bendrumo ypatybė yra ne kokia yda ar turinio neturintis konstruktas, o visuomenę telkianti, ją vienijanti idėja, kuri šiais laikais visai nedera su plačiai skleidžiamomis neoliberalizmo **dezintegracijos nuostatomis**.

Toliau einant apibendrinimo keliu reikia aptarti dar kelis esminius klausimus.

Pirma, kaip minėjau, autoriams bene svarbiausia, kad su *bendrinės kalbos* terminu esą atsilikome nuo Vakarų Europos, kuri kalbų raidoje toli pažengusi į priekį. Čia tarsi mėginama spręsti vidinius terminų kaitos poreikius, bet visiškai susipainiojama. Teigiama, kad skirtingais terminais įvardijami skirtingi kalbų raidos etapai, rodantys tų kalbų kokybės lygį. Taip samprotauti būtų logiškai įmanoma, bet straipsnyje neišaiškinti du esminiai kalbamos temos dėmenys: 1) kokie čia aptariami **lietuvių kalbos raidos etapai**, kokios jų **chronologinės ribos**, 2) kuo matuojama (ar jau yra išmatuota) **lietuvių kalbos kokybė** (apie pastarąjį atvejį išvis nieko nekalbama, net nepaaiškinta, kas turėta galvoje, koks to teiginio turinys).

Jeigu *bendrinės kalbos* terminas atspindintis standartinės kalbos fazę, dar nepasiekusią moderniosios kalbos etapo, tai kada brėžti tos moderniosios kalbos ribą? Nuo kada norminamą lietuvių kalbą galima pradėti laikyti modernia – nuo *Aušros* laikų, nuo *Varpo*? Bet gali būti, kad ir nuo 1918 m. atkurtosios Lietuvos nepriklausomybės pradžios kalbai tapus valstybinei ir pradėjus sparčiai plėtoti funkcinis kalbos stilius? Bet tada *bendrinės kalbos* termino dar nėra nebuvo. Tai gal nuo 1927 m., kai pasirodė *bendrinės kalbos* terminas? O gal turima galvoje ikijabonskinė epocha ar net dar senesnė (kur *bendrinės kalbos* termino su žiburiu nerasi)?⁷ Iš kitos pusės žiūrint, painiojamosi tarp istorinių datų: reikėjo tiksliai nurodyti laiką, kada prasidėjo tas naujas standartinės kalbos etapas (Vakarų Europoje ir Lietuvoje), jeigu dar 1980 m. aš *Kalbos kultūros pagrinduose bendrinės kalbos* termino sampratą, kaip rašo autoriai, jau artinau „prie tuo metu Europoje jau vartojamo standartinės kalbos termino“ (Smetonienė ir kt. 2016: 8)⁸. Taigi jeigu termino pasirinkimą turėtų lemti „kalbos kokybės lygis“, tai kas mums išaiškins, apie kokį lygį čia kalbama, ir įtikins, kad autorių aptariamai terminai ir kalbami lygiai neprieštarauja vieni kitiems?

Esu įsitikinęs, kad tos painiavos nebūtų buvę, jeigu autoriai prie lietuvių kalbotyros terminų būtų ėję iš lietuvių kalbotyros šaltinių, o ne pirmiausia rėmęsi užsienine praktika. Mūsų kalbotyroje šios srities terminai jau senokai nusistovėję ir pakako pasižiūrėti kad ir į Palionio darbus, kad viskas būtų stojęsi į savo vietas. Antai knygoje *Rašomosios kalbos istorija* Palionis (1995) vadinamojo ikinacionalinio laikotarpio raštų kalbą vadina *rašomąja kalba*, plačiai kalba apie XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje lietuvių *bendrinės rašomosios kalbos* susidarymą ir toliau visoje knygoje vartoja tik pastarąjį terminą (Palionis 1995: 3–5). Beje, pabrėžia, kad čia „laikantis ankstesniosios tradicijos ir dėl dabartinės vartosenos polinkių, atsisakyta *literatūrinės kalbos* termino (nors, jo nuomone, jis nėra labai prastas), ir jo vieton gražinti *rašomosios kalbos* ir *bendrinės kalbos* terminai. Tačiau pastarasis terminas tevertojamas tiktai nuo *Aušros* laikų susikūrusios, visai lietuvių tautai bendros rašomosios ir šnekamosios („standartinės“) kalbos reikšme“ (Palionis 1995: 7). Jeigu dar būtų buvę gerai įsiskaityta į Cizikaitės straipsnį, tai nesunku būtų buvę suprasti, kad jos minimas terminas *common language*, skliaustuose išverstas žodžiais „bendra kalba“, o toliau paaiškintas, kad tai tiesiog „bet kokia

⁷ Kiek anksčiau Smetonienės (2014) buvo pasakyta aiškiau: svarbiausiais standartinės kalbos (pradžios) metais laikytini 1922 m., kai Konstitucijoje lietuvių kalba paskelbta valstybine, Švietimo ministerija Jablonskio gramatiką pripažino standartu, o Kaune buvo įsteigtas universitetas. Klausimą dėl šio teiginio čia reikėtų formuluoti kitaip: ar kalbos istorijos periodizacija priklauso nuo išorinių politinių, socialinių ar kultūrinių aplinkybių, kad ir labai svarbių visuomenės gyvenime, ar nuo kokybinių ir (ar) kiekybinių pačios kalbos struktūros (sistemos) ir vartosenos pokyčių?

⁸ Buvo galima pasiremti kad ir mano knygoje *Kalbos kultūros studijos* pateikta dabartinės kodifikuotos lietuvių kalbos raidos schema ar dėl jos padiskutuoti (žr. Pupkis 2005: 45–46).

bendra kalba' (Cizikaitė 2002: 274, 275), kuri Palionio knygoje atitinka *rašomąją kalbą*, bent ikijablonskinį jos laikotarpį.

Antra, keičiant terminus negalima išleisti iš akių gretimų tos srities terminų, apimančių visą tos grupės mikrosistemą. Reikia pritarti straipsnio autoriams, kad šios srities (bendrinės kalbos teorijos ir praktikos) terminija nėra iki galo sutvarkyta ir deramai išdiskutuota. Bet autoriai atsiriboja nuo visos mikrosistemos peržiūros ir jos tvarkybos darbą palieka kitiems. Jie tik daro išvadą, kad „bendrinės ir standartinės kalbos terminai lietuvių lingvistinės minties kontekste yra sujaukti – pirmasis implikuoja abu (nacionalinį ir ikinacionalinį bendrinės kalbos raidos periodus? – A. P.), antrojo kažkodėl vengiama“ (Smetonienė ir kt. 2016: 11). Čia reikia pridurti, kad vengiama ne kažkodėl, o todėl, kad iš tikrųjų jis beveik nevartojamas, tad kaip tie terminai gali būti sujaukti?

Taigi, nors *standartinės kalbos* terminas plačiau nevartojamas, bet jo įsivedimas „leistų išsipainioti iš dabar vartojamų ir siūlomų terminų voratinklio“ (Smetonienė ir kt. 2016: 11). O gal kaip tik toks siūlymas ir mezga tą voratinklį?

Pasirodo, tas voratinklis esąs atsiradęs dėl to, kad dabar vartojami terminai *lietuvių kalba*, *bendrinė kalba*, *valstybinė kalba*, *oficialioji kalba*, pasigirsta siūlymų dar įsivesti *sunormintą bendrinę kalbą*, esą kai kurių kalbininkų manymu, į bendrinės kalbos sąvoką telpančios ir tarmės ir t. t. Toks kalbėjimas mokslo straipsnyje nenurodant šaltinio (ypač pastaruoju atveju) yra tuščias daiktas. Užuoat svarsčius, kuo skiriasi čia paminėti terminai, kurie daugmaž aiškūs daugumai bendrinės kalbos tyrėjų ir vartotojų, derėjo bent nubrėžti kalbamosios mikrosistemos rėmus. Sakysim, jeigu *bendrinę kalbą* pakeičiame *standartine kalba*, ar nevertėjo nors trumpai paaiškinti, koks tada būtų terminų *norma* ir *standartas* santykis, ar turėtume *norminimą* (kitai sakant, *bendrinimą*) keisti *standartizacija*, koks tada būtų jos santykis su *normalizacija* ir kt. (straipsnio p. 10 duodamos lentelės nieko iš esmės čia nepasako)?

Be to, nėra daroma skirtumo tarp bendrinės kalbos kodifikacijos ir vartosenos. Kaip šioje schemoje atrodytų *standartinės tarties* terminas? Kaip turėtume vertinti vartosenoje esančią (ne tik tarties) variantų konkurenciją, kuri standarte vargu ar galėtų būti įmanoma? Kylančių klausimų daugiau negu galimų atsakymų. Ir samprotavimai, kad esą terminų sumaištis atsiradusi termino *bendrinė kalba* apibrėžtyje suplakus nacionalinį ir ikinacionalinį bendrinės kalbos raidos periodus, yra, švelniai tariant, niekiniai, nes neišaiškintos tų periodų ribos ir jais vartotų terminų esmė. Beje,

būtų buvę geriau, jei autoriai savo išvadas būtų formulavę ne iš oro, o tarkim, pamėginę diskutuoti kad ir su mano knygoje (Pupkis 2005: 30 tt.) vartojamais terminais *subendrinimu*, *kodifikacija* ir kt.

Kalbamų terminų keitimas negali būti svarstomas atsietai nuo lietuvių kalbos stilistikos klausimų. Jau mano 1980 m. knygoje pasakyta, kad *standartinės kalbos* terminas, kurio dalį sudaro žodis *standartas*, reiškiantis ne tik „normą, pavyzdį“, bet ir „šabloną, trafaretiškumą“, veda prie nuomonės, kad bendrinę kalbą galima suprasti kaip šabloninę, trafaretinę kalbą (Pupkis 1980: 8). Patys autoriai cituoja rusų kalbininką Leonidą Krysiną, kad Rusijoje įsigalėti *standartinės kalbos* terminui trukdanti neigiama žodžio *standartas* konotacija, nes to žodžio reikšmė siejama su sąvokomis „šablonas“, „klišė“ (Smetonienė ir kt. 2016: 3). Bet gal ne tai čia svarbiausia, o tai, kaip susieti (ar iš viso nesieti) standartinę kalbą su poetine (menine) kalbos funkcija, kur visokios klišės ir standartai yra tos rūšies tekstų prastumo požymis? Arba jeigu sutiksime, kad funkcionuoja toks šnekamasis (buitinis) stilius, tai kaip jame tada vertinti gausius nestandartinius elementus? Taigi čia daug sudėtingesnis klausimas, negu gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio, ir turėtume suprasti, kad negalima taip imti vieną terminą pasiūlyti keisti kitu visai neatsižvelgiant į platų tos mokslo srities terminijos kontekstą.

Trečia, nelikus nei išorinių, nei vidinių vienu terminų pranašumų prieš kitus, tenka griebtis ekstralingvistinių argumentų. Vienas iš tokių yra vertimas. Keista skaityti, kad kitomis kalbomis bus vartojamas lietuviškas terminas (ne jo vertimas?!) *bendrinė kalba*. Kaip minėta, Palionis sovietmečiu yra rašęs, kad kylą sunkumų verčiant *bendrinės kalbos* terminą į kitas, ypač tarybinių tautų kalbas (Palionis 1975: 32), o dabar teigiama, kad „[b]endrinės kalbos terminą ypač nepatogu vartoti gretinant kelių kalbų istoriją. Žinoma, naujų terminų kurti nereikėtų, nes kūrimas *ex novo* to, kas jau egzistuoja, kaip seniai įtvirtintas modelis, yra tuščias energijos švaistymas <...>. Esant reikalui, galima pasinaudoti kitų kalbų (galbūt anglų) patirtimi“ (Cizikaitė 2002: 281–282). Abiejų mintis veda į kalbos vartojimo pragmatiką – pirmoji į Rytus, antroji į Vakarus – pastaruoju atveju su aiškiu pataikavimu anglakalbei tradicijai. Kažkaip gana simptomiškai sutampa dviejų skirtingų kryptių nuostatos. Priminsiu, kad sovietmečiu Maskvos kalbos politika (sociolingvistų darbai, Taškento konferencijų nutarimai) energingai orientavo sovietinių tautų kalbininkus kurti kaip galima didesnę (platesnę) bendrą visoms sovietinėms tautoms tarptautinių žodžių (terminų) fondą (suprantama, remiantis rusų kalbos vartosena), kad tik greičiau suartėtų sovietinės tautos, kurių valdžiai keltas uždavinys kaip galima sparčiau ugdyti *homo sovieticus*. Dabar jau savų kalbininkų esame aktyviai

skatinami auklėti kitą kosmopolitų mankurtų grupę *homo liberalis*, kuriai tarptautiniai žodžiai greičiau taptų (savo kalbos) tapatybės dalimi ir iš vartosenos išstumtų kuo daugiau gerų savos darybos tradicinių žodžių.

Man rodos, ne kalbamų terminų vertimas sunkina susikalbėjimą su užsienio kolegomis. Veikiau mums į visas ląsteles įaugęs nevisavertiškumo kompleksas ir iš to kylantis pomėgis verčiau nuolankiai kopijuoti kitus, o ne savarankiškai kurti. Kad galima puikiai verstis lietuviškais terminais, rodo ne tik ankstesnės Cizikaitės straipsnio citatos, bet ir ne viena minėto Palionio (1970) straipsnio eilutė.

Ketvirta, toji pati autorė Cizikaitė straipsnyje pabrėžia, kad „[l]ietuvių kalbininkų darbuose *standard language* analogas *standartinė kalba* kol kas [2002 m.] nevartojamas“ (Cizikaitė 2002: 280). Iš jos aiškinimų galėtų atrodyti, kad angliškos kilmės terminą lietuvių kalboje galėjo pradėti diegti Subačius⁹, veikiamas, be abejo, angliškosios (amerikietiškosios) aplinkos. Jo doktorantės Cizikaitė ir Birštonaitė, suprantama, stengėsi paisyti vadovo nuomonės, jeigu ji būdavo joms pasakoma. Bet vartosenoje ta angliškoji kalkė, šmėstelėjusi prieš daugiau kaip dešimtmetį, vėliau, rodos, niekur nebuvo plačiau vartota, tik pastaraisiais metais ją atsiminė recenzuojamo straipsnio autoriai ir griebėsi platinti savo rašiniuose ir paskaitose studentams. Jie net pateikia savo nuomonės šalininkų sąrašėlį (Smetonienė ir kt. 2016: 12): be jau minėtų Subačiaus¹⁰ ir Birštonaitės, čia įrašyta dar Smetonienė, Jūratė Lubienė ir Dalia Pakalniškienė, Daiva Aliūkaitė, Audrius Valotka. Angliškos kilmės terminą visuomenei skirtuose straipsniuose, viešose paskaitose, diskusijose vartojantys ir Vilniaus universiteto mokslininkai. Net apskaičiavo, kad 2016 m. rugpjūčio 26 d. su paieškos programa *Google* rasta tą terminą įvairiais linksniais pavartotą 1 784 kartus. Skaičius, suprantama, įspūdingas, bet nepasakyta, kokia reikšme terminas vartojamas (gal ir „šablonine“?), antra vertus, kai nėra jo su kuo lyginti (šiuo atveju su *bendrinės kalbos* terminu), toks tyrimas tėra paprasčiausias akių dūmimas¹¹.

⁹ Pats Subačius savo straipsniuose dažniausiai vartoja *bendrinės kalbos* terminą, o *standartinė kalba* pavartota retai, daugiausia ankstyvesniuose Amerikoje rašytuose straipsniuose (žr. *Lituanistikos* duomenų bazę).

¹⁰ Žr. 9 išnašą.

¹¹ Interneto paieškos programa *Google* surinkus frazes “bendrinė kalba” ir “standartinė kalba” gauti tokie duomenys: pirmosios rasta 19 600 atvejų, antrosios – 1 030. Pažymėtina, kad *standartinė kalba* čia vartojama ir kalbant apie kitas kalbas (pvz., kinų), ir apie informacinėse technologijose taikomus standartus, ir apie administracinės kalbos standartškumą, t. y. šabloniškumą ir kt. (žiūrėta 2017 06 19).

Straipsnio autoriai, skaitydami šias eilutes ir girdėdami naujai pradėto diegti termino *standartinė kalba* kritiką, gali lengvai atsikirsti, esą visai taip elgėsi Girdenis ir Pupkis, anais laikais pradėję gaivinti *bendrinės kalbos* terminą. Bet čia yra keli esminiai skirtumai: tada gaivinome sovietų pasmerktąjį prieškarinį terminą, stengėmės atsisakyti valdžios primesto *literatūrinės kalbos* termino, ir nieko nauja kurti nereikėjo, o dabar diegiamas ilgesnių tradicijų neturintis terminas. Nereikia užmiršti, kad tada buvo visai kiti laikai: jokie terminai (žodynai, gramatikos ...) nebūdavo oficialiai kodifikuojami, o dabar, teisinėje valstybėje, *bendrinė kalba* kaip pagrindinis ir vienintelis terminas įtvirtintas Lietuvos Respublikos terminų banke¹², prie kurio kūrimo prisidėjo ir tuometinė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė. Kam jau kam, bet buvusiai Kalbos komisijos pirmininkei toks *bendrinės kalbos* termino statusas turėtų būti žinomas daug geriau negu kitiems visuomenės nariams (*standartinės kalbos* termino tame banke nėra). Dar apmaudžiau turi būti dėl to, kad neapsvarstytas, neišdiskutuotas terminas, prieštaraujantis Kalbos komisijos sprendimams, įrašytas į jos 6-ai klasei rašomo lietuvių kalbos vadovėlio tekstą.

Penkta. Valstybinė lietuvių kalbos komisija ne kartą yra deklaravusi vieną iš svarbiausių bendrinės kalbos kodifikacijos ir vartojimo principų – kalbos normų stabilumą. Šiuo atžvilgiu *bendrinė kalba* kaip kalbotyros terminas yra vienas iš stabiliausių kalbos vartojimo faktų lietuvių kalboje. Be to, jis reikšmingas ir kaip visuomeninis kultūrinis terminas (ir reiškinys). Tik jis vienas vartojamas atkurtosios nepriklausomos Lietuvos laikais išleistose enciklopedijose (ypač *Lietuvių kalbos enciklopedijoje*, *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*), teisės aktuose, mokyklinėje literatūroje ir edukacinėje praktikoje, žiniasklaidoje ir daug kur kitur. Labai svarbu tai, kad naujai teikiamas *standartinės kalbos* terminas neturi jokios atramos kalbos vartotojų sąmonėje. Yra net kalbininkų, pareiškusių, kad dabar, XXI amžiuje, bendrinė kalba tapo visuotinai vartojama, nors esą randasi naujų tos kalbos variantų (Kalėdienė 2013: 22). Jeigu taip būtų iš tikrųjų, aptariamo straipsnio autoriai galėjo (=turėjo, privalėjo) bent susieti šį teiginį su savo reiškiamą nuomone ir jo ne nutylėti, o jį pakomentuoti, įvertinti, gal pamėginti įtraukti į savo schemą (pavyzdžiui, net pasvarstyti, ar ta XXI a. pradžia negalėtų būti laikoma naujo lietuvių kalbos raidos etapo pradžia).

¹² Jis nurodytas iš šių šaltinių: 1) *Lingvodidaktikos terminų žodynas* / Meilutė Ramonienė, Jelena Brazauskienė, Nida Burneikaitė, Jurga Daugmaudytė, Eglė Kontutytė, Joana Pribušauskaitė. Vilnius: Vilniaus universitetas, Vilniaus universiteto leidykla, 2012; 2) Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-1320(3) (žiūrėta 2017 06 14).

Kaip jau minėta, recenzuojamo straipsnio autoriai šiuo teikimu akivaizdžiai ignoruoja bendrinės kalbos normų stabilumo principą, ne visada jo paiso ir kai kuriuose kituose savo darbuose (tai ir siūlymai naikinti nosinių raidžių rašymą kai kurių žodžių šaknyse; aštrus ir net įkyrus piršimas lietuvių kalbos abėcėlei raidžių *W*, *X*, *Q*; mokykloje iki šiol sumaištį keliantis ir aidu žiniasklaidoje atsiliepiantis pasirenkamosios skyrybos įtvirtinimas; neužkirtimas kelio revizuoti tradicinę moterų pavardžių sistemą ir kt.). Tokie žingsniai prie bendrinės kalbos normų stabilizacijos tikrai neprisideda, o kai kurie net gerokai jas išklibino ir ne vienoje visuomenės grupėje sukėlė nemaža sumaištis. Toji kalbos normų dezintegracija ne buria, bet skaido žmones, jų bendruomenes.

Pridurtina dar tai, kad pagal senas Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros tradicijas svarbiausias dėstytojų uždavinys buvo ne skelbti kokias kalbos normų reformas, o rašyti kapitalinius bendrinės kalbos tiriamuosius darbus, kokiais dar ne taip seniai didžiavosi visa humanitarinė visuomenė.

Šešta. Nekeldamas sau uždavinio smulkiai išnagrinėti visų aptariamo straipsnio teiginių čia norėjau parodyti, kad tas recenzuojamas kūrinys neišlaiko jokios mokslinio darbo kokybės kritikos. Tai kelių kalbininkų straipsnių citatų ir atpasakotų minčių rinkinys, paverstas tikru teksto kratiniu. Daugelio kitų autorių teiginių bei problemų nutylėjimas, manipuliavimas įvairiais kalbos faktais ir citatomis, literatūros panaudojimo skurdas rodo menką, tiesiog paviršutinišką pažintį su tiriamu klausimu, atsitiktinių teiginių sureikšminimą, apskritai mokslinio mąstymo skurdumą ir kitus nebrandžiam darbui būdingus trūkumus. Tai panašu į mokslo simuliaciją, o ne į gerai apgalvotą, logiškai argumentais pagrįstą klausimo sprendimą.

Septinta, reikia paminėti ir formalius straipsnio dalykus: citavimą, mokslinį aparatą, korektūrą.

Pirmiausia krinta į akis įvairūs citatų iškraipymai ir ypač jų šriftų nepaisymas. Pvz., p. 6 citatoje iš Prano Skardžiaus straipsnio (Skardžius 1997: 631–632) įprastiniu stačiu šriftu pateiktas terminas *bendrinė kalba* (originale pasvirasis šriftas; taip pat *bendrinė*, *bendras*, *šnekamoji*, *rašomoji kalba*), o žodžiai *obuolys* ir *šiaudai*, Skardžiaus tekste duoti įprastiniu stačiu šriftu, čia duoti pasviruoju. Be to, po žodžio *ištisas* praleistas daugtaškis. Kitoje Skardžiaus raštų citatoje (p. 6; žr. Skardžius 1997: 35) retinti žodžiai parašyti neretintai; čia vietoj originalo *vaidinam* rašoma *vadinam*. Ta proga negaliu nepaminėti ir iš mano 1980 m. knygos straipsnyje pateiktos citatos (žr. p. 8). Joje

standartinės kalbos termino pirmieji du žodžiai originale parašyti pasviruoju šriftu, o citatoje stačiuoju, jungtukas *bet* citatoje pakeistas jungtuku *tačiau*. Straipsnyje ir kitur įvairuoja kalbamųjų terminų šriftai. Kai kur vėl cituojama ne visai tiksliai, pvz., „*literary language* – tai geriausiu laikomas variantas („as the best“), vartojamas **ir** literatūros tekstuose“ (Cizikaitė 2004: 277; paryškinta mano. – A. P.) ir autorių: „variantas, vartojamas literatūros tekstuose“ (Smetonienė ir kt. 2016: 2).

Ne visada korektiškai elgiamasi su kitais dalykais. Antai literatūros sąrašė nurodomas Girdenio straipsnis vadinasi „Bendrinė kalba“, o ne „Bendrinė (literatūrinė) kalba“. Kodėl keli Skardžiaus straipsniai cituojami iš jo *Rinktinių raštų* (t. II, p. 34 tt., 587–599, 631–632), o vienas, išspausdintas tame pačiame tome (p. 337–368), literatūros sąrašė jau nurodomas tik iš internetinio varianto (gal dėl to, kad tik ieškota citatų, o ne nuosekliai studijuoti patys raštai)? Turėjau sukti galvą, kas yra toji 11-oje išnašoje minima *Tarybinė enciklopedija*. Sumojau, kad čia gal turėta galvoje vadinamoji *Didžioji tarybinė enciklopedija* (rusų k.), bet nei (kelintas) jos leidimas, nei metai, nei tomas, nei puslapis nėra nurodyti. Kai kuriose kitose išnašose (3, 5) būtų buvę tikslinga pateikti cituojamų dalykų peržiūros laiką.

Neskirta dėmesio nė savo straipsnio korektūrai. P. 2 po žodžių (*Queens* [turi būti: *Queen's language*]) nereikia kablelio, p. 10 viršuje turi būti *kalbos*, o ne *kabos*.

Kažin ar bendrinės kalbos specialistams mokslo darbe, ne kokioje publicistikoje pritinka vartoti tarminį žodį *šiuomkart* (p. 1; jo nėra nė DŽ_e), nelinksniuoti ne tik *Dantės*, bet ir *Petrarkos* pavardžių (p. 3), kalbininkų poziciją vadinti *vieninga*, o ne *vienoda*, *bendra*, *suderinta* (p. 7). O gal čia einama dar vienos kalbos reformos keliu: nepaisyti žodynuose ir kalbos vadovuose šiuo metu teikiamų rekomendacijų. Tai rodytų ir autorių straipsnio įvade rašomas sakiny: *tarptautinė praktika rodo, kad lokalus terminas ir lieka lokaliu* (p. 1). Iki šiol tas įnagininkas laikytas net didžiąja kalbos klaida, o čia jis vartojamas kaip niekur nieko.

Taigi kalbamasis straipsnis nėra parengtas pagal mokslo straipsniams keliamus reikalavimus nei dalykiškai, nei formaliai. Tad natūraliai kyla klausimas, kaip galima pasitikėti tokiais tekstais, kuriuose gausu dalykinių netikslumų, visokių iškreipimų, prastos korektūros. Tokios publikacijos kelia klausimą ir dėl šio žurnalo recenzentų mokslinės kompetencijos, apskritai nepuošia nė paties mokslo žurnalo.

LITERATŪRA

- Birštonaitė R. 2002: Kai kurie anglų, slovakų ir lietuvių šnekamųjų standartinių kalbų formavimosi bruožai. – *Archivum Lithuanicum* 4, 265–272.
- Cizikaitė D. 2002: Anglų kalbos terminai *common language, national language, literary language, King's language, standard language* ir jų lietuviški atitikmenys. – *Archivum Lithuanicum* 4, 273–282.
- Girdenis A. 1973: Bendrinė kalba. – *Mūsų kalba* 3, p. 45–47. – Tas pats: Aleksas Girdenis. *Kalbotyros darbai* 1, 2000, 316–318.
- Jonikas P. 1972: *Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos kūrimasis antroje XIX a. pusėje*. Čikaga: Pedagoginis lituanistikos institutas.
- Kalėdienė L. 2013: Urnėžiūtė R., Valskys V. Dvidešimtoji Jono Jablonskio konferencija. – *Gimtoji kalba* 10, 21–24.
- Palionis J. 1975: *Literatūrinė kalba, bendrinė kalba* ar kaip kitaip? – *Kalbos kultūra* 29, 28–32.
- Palionis J. 1995: *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Piročkinas A. 1970: *Literatūrinės kalbos terminas ir jo analogai*. – *Kalbos kultūra* 19, 25–32.
- Pupkis A. 1980: *Kalbos kultūros pagrindai*. Vilnius: Mokslo.
- Pupkis A. 2005: *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Skardžius P. 1997: *Rinktiniai raštai 2*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Smetonienė I. 2014: Kalbos vieta valstybių politikoje: standartinių kalbų susikūrimas. – *Parlamento studijos* 16. Prieiga internete: http://www.parlamentostudijos.lt/Nr16/16_kalba_2.htm.
- Smetonienė I., Smetona A., Valotka A. 2016: Dėl *standartinės kalbos* termino. – *Lietuvių kalba* 10. Prieiga internete: www.lietuviukalba.lt.
- Subačius G. 2003: Standartinė kalba – valdžios nuosavybė. – *Kultūros barai* 12, 63–64.
- Valotka A. 2015: *Kalbos planavimo ir kalbos politikos terminai*. – *Parlamento studijos* 18, 84–101. Prieiga internete: www.parlamentostudijos.lt/Nr18/files/5.

Gauta 2017 06 20

ALDONAS PUPKIS
aldonas.pupkis@gmail.com